4. Od praslovanštiny ke slovanským jazykům – II.

1. Praslovanská palatalizace velár

(a) **První** palatalizace velár:
před původními předními vokály *ě̆* nebo *ĭ* se měnily *k* > *č*, *g* > *ž*, *ch* > *š*, např. **četyre* < **ketūr-* < **kᵘetūr-* (srov. lit. *keturì*, stind. *čatvara-*, lat. *quattuor* aj.); **živъ* < **gīv-* < **gᵘiH₃u̯o-* (srov. lit. *gývas*, stind. *jīvá-*, lat. *vīvus* aj.); **grěšьnъ* ‘hříšný’ < **grěch-ĭ-n-* (srov. subst. *grěchъ* ‘hřích’).

(b) **Druhá** palatalizace velár:
před mladšími předními *ě, i* < **oi̯* / **ai̯* se měnily *k* > *ć*, *g* > *dź*, *ch* > *ś* (a to zsl. > *š*), např. **cělъ* ‘celý, zdravý’ < **kělъ* < **koi̯-los* (srov. gót. *hails*, něm. *heil*, angl. *whole*); stsl. nom. sg. *noga* × dat. sg. *nodzě* < **nogě* < **någai̯*; stsl. nom. sg. *duchъ* :: nom. pl. *dusi* < **duchi* < **dou̯šoi̯* < **dou̯soi̯*.

Nejednotný byl vývoj *kv-*, *gv-* před *ě, i* < **oi̯* / **ai̯*: zsl. bez palatalizace (srov. č. *květ*, *hvězda*, p. *kwiat*, *gwiazda*), jsl. a vsl. s druhou palatalizací velár, tedy *ćv-*, *dźv-* > *zv-*, srov. stsl. *cvětъ*, *dzvězda/zvězda*, r. *cvet*, *zvezdá*.

Nejednotný byl vývoj *sk* a *zg* před *ě, i* < *⁺oi̯* / *ai̯*: zsl. *šč* (= *št’š*; > *št’*) a *žd’ž* (> *žd’*) jako při první palatalizaci velár × jsl. a vsl. *sc* (= *sts*; > *st*) a *zdz* (> *zd*), srov. stč. *dska*, *na dščě / na dště* (dnes analogií podle *ruka – ruce* už i *deska – desce*) × stsl. *dьska*, *na dьscě / na dьstě*; *⁺mězga* > stč. *miezha* ‘míza’, *u mieždže / u mieždě*; stsl. *dręzga* ‘háj, les’, *vъ dręzdzě / vъ dręzdě*.

(c) **Třetí** palatalizace velár:
veláry se měnily se stejným výsledkem jako při druhé palatalizaci velár, ale za jiných podmínek: po *ь, i, ę*, pokud za velárou nenásledoval vokál, který palatalizaci bránil, tj. **ŭ̆* > *y, ь*, např. **vьch-* > **vьś-* / **vьš-* (stsl. *vьsь*, r. *ves’* × č. *všechen*, p. *wszystek*, slk. *všetok*).

2. Praslovanské změny souhlásek před jotací

= změny, při nichž *i̯* / *j* zaniklo: **kj* > *č*, např. **plak-ati*, **plak-jǫ* > **plačǫ* ‘pláču’; **gj* > (**dž*) > *ž*, např. **lьg-ati*, **lьg-jǫ* > **lьžǫ* ‘lžu’; **chj* > *š*, např. mask. **duchъ*, fem. **duch-ja* > **duša*;
**sj* > *š*, např. **prosi-ti*, **prosi-enъ* > **prosi̯-enъ* > **prošenъ*;
**zj* > *ž*, např. **vozi-ti*, **vozi-enъ* > **vozi̯-enъ* > **voženъ*;
**rj* > **r’*, např. **mor-jo* > **mor’e*;
**lj* > **l’*, např. **pol-jo* > **pol’e*;
**nj* > **n’*; např. **vonja* > **von’a*;

**tj* > **t’* a **dj* > **d’* – další vývoj rozdílný ve sl. jazycích;

Ve spojení labiál s jotací se vyvinulo jako přechodový konsonant tzv. epentetické l,
srov. **bj* > **bl'*, např. **ljubi-ti*, **ljubi-ǫ* > **ljubi̯-ǫ* > stsl. *l'ubl'ǫ*;
**pj* > **pl'*, např. **kupi-ti*, **kupi-ǫ* > **kupi̯-ǫ* > stsl. *kupl'ǫ*;
**vj* > **vl'*, např. **lovi-ti*, **lovi-ǫ* > **lovi̯-ǫ* > stsl. *lovl'ǫ*;
**mj* > **ml'*, např. **drěm-ati*, 2. os. pl. **drěm-je-te* > stsl. *drěml'ete*, ale na sklonku psl. jako zcela regulérní doloženo jen na jsl. a vsl. teritoriu, kdežto na zsl. území, kde jsou jen jeho ojedinělé stopy, buď už prehistoricky zaniklo, nebo se plně nevyvinulo; historicky zaniklo v b. a mk.
(vlastní jména *Davle*, *Lublin*, *Vidovle* – může jít o epentetické *l* sufixální)